

Лавренко О.В.

кандидат філософських наук, доцент, провідний науковий співробітник
лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С.
Костюка НАПН України, e-mail: olavr47@ukr.net.
<http://orcid.org/0000-0002-9943-9536>.

РОЛЬ МАТЕРІАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЧАСИ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У статті розглядається сутність феномену матеріального добробуту, теоретичні підходи до його дослідження, сутність понять добробут та благополуччя, цінність матеріального добробуту як основи базової безпеки та стабільності учасників освітнього процесу.*

***Ключові слова:** матеріальний добробут, психологічне благополуччя, цінність, учасники освітнього процесу, рівень добробуту*

Lavrenko, O. V.

PhD, Associate Professor, Leading Researcher, Laboratory of Organizational and
Social Psychology, G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, e-
mail: olavr47@ukr.net
ORCIDID: <http://orcid.org/0000-0002-9943-9536>

The Role of the Material Well-being of Educational Process Participants During Martial Law

***Abstract.** The article examines the essence of the phenomenon of material well-being, theoretical approaches to its study, the nuances of the concepts of "welfare" and "well-being," and the value of material well-being as a foundation for the basic security and stability of participants in the educational process.*

***Keywords:** material well-being, psychological well-being, value, participants in the educational process, level of well-being*

Питання про те, як ми відбиваємо економічну складову нашого життя, на перший погляд здається банальним, а механізми внутрішньої регуляції економічної поведінки особистості здаються нам природними та імпліцитними. З раннього дитинства ми вступаємо у відносини обміну і постійно здійснюємо вибір. Життя вчить купувати, витрачати, накопичувати, запасатися, обмінювати робочу силу на матеріальну і нематеріальну винагороду, вибирати більш корисне, вигідне, потрібне. Зважуються альтернативи і «прораховуються» корисність і втрати від нашого вибору, співвідносяться вклади (зусилля, час, здібності, гроші) і віддача

(заробітна плата, доходи, прибуток), а також ступінь задоволеності своїх потреб співвідноситься із затратами. Ці процеси є складними, до певної міри прихованими і потребують наукового аналізу та дослідження.

Необхідною умовою становлення суб'єкта і водночас невід'ємною стороною формування мотивації самореалізації учасників освітнього процесу є їхній матеріальний добробут. Тому інтерес до цього феномену, його дослідження останнім часом зростає все більше.

За своїм змістом матеріальний добробут співвідноситься передусім з екзистенціальним переживанням людиною ставлення до власного життя. Водночас поняття «матеріального добробуту», як психологічної категорії, містить суб'єктивну емоційну оцінку людиною себе і власного життя, а також певні аспекти позитивного особистісного функціонування. І воно, на відміну від понять «психічне здоров'я», «якість життя» та «задоволеність життям», прямо не пов'язане із наявністю чи відсутністю якихось психічних або соматичних недуг.

О. Гуляєва підкреслює, що складність вивчення «психологічного благополуччя» обумовлена тим, що механізм його формування знаходиться як у соціальному середовищі, так і у внутрішньому світі людини. Мова йде не стільки про зовнішні фактори, які впливають на психологічне благополуччя, а про внутрішні детермінанти (Гуляєва, 2016).

Більшість науковців визначають психологічне благополуччя як інтегральний показник ступеня спрямованості особистості на реалізацію основних компонентів позитивного функціонування. Різні його аспекти розкриті у працях українських психологів-науковців: Л. Сердюк аналізувала ціннісно-смыслову регуляцію благополуччя; Н. Волинець розробила багатовимірну модель психологічного благополуччя для персоналу Державної прикордонної служби України, інтегруючи професійні, особистісні та організаційні компоненти; Є. Савіцина та С. Бабатіна розглядали благополуччя як функціональну систему когнітивного, емоційного, вольового та духовно-смыслового аспектів; інші українські дослідники зосереджувалися на психометричних інструментах оцінювання благополуччя. Водночас Л. Сердюк звертає увагу на те, що важливе значення має ступінь реалізованості спрямованості благополуччя, що суб'єктивно виражається у відчутті щастя, задоволеності собою і власним життям. Вона акцентує, що психологічне благополуччя особистості досягається нею шляхом актуалізації своїх внутрішніх ресурсів, зміни фокусу сприймання дійсності та способів мислення, що формується на основі позитивного самоприйняття, впевненості у собі та власних силах, усвідомлення власних життєвих цілей, встановлення гармонійних стосунків з іншими людьми, умінні контролювати себе, свої почуття і враження, здатності побудувати своє життя свідомо і самостійно (Сердюк, 2021: 92).

Водночас зауважимо, що для означення «психологічного благополуччя» вітчизняні науковці використовують два близьких поняття: добробут і благополуччя. Добробут і благополуччя — це дійсно близькі поняття, але «благополуччя» часто вважають стилістично менш бажаним або калькованим словом від російського «благополучие», хоча воно є в словниках (благополучний —

який перебуває в доброму стані, який щасливо, успішно відбувається чи закінчується; щасливий, успішний, добрий; добробут – достаток, гаразд, гаразди, статки) (Новий тлумачний словник, 1999: 155, 783). Отже, слово «добробут» в українській мові є питомим і ширшим за значенням, ніж слово «благополуччя».

На нашу думку, матеріальний добробут особистості — це рівень забезпечення людини фінансовими та матеріальними благами (житлом, одягом, якісним харчуванням, технікою тощо), який дозволяє задовольняти її життєві потреби та забезпечує відчуття стабільності. У сучасній системі цінностей матеріальний добробут посідає одне з ключових місць, оскільки він безпосередньо впливає на якість життя, свободу вибору та психологічний комфорт учасників освітнього процесу.

По-перше, як цінність матеріальний добробут лежить в основі базової безпеки та стабільності, що особливо важливо в умовах перебування особистості в умовах воєнного стану. Відповідно до піраміди потреб Маслоу, матеріальні блага забезпечують першочергові потреби людини (їжа, безпека, дах над головою). Без цього фундаменту людині важко фокусуватися на саморозвитку чи духовних цінностях.

По-друге, матеріальний добробут є ресурсом для самореалізації особистості. Гроші та майно сьогодні є не просто засобом споживання, а інструментом. Вони дають можливість отримати якісну освіту, подорожувати, піклуватися про здоров'я, інвестувати у власні проекти та хобі тощо.

По-третє, матеріальний добробут впливає на свободу вибору та незалежність особистості. Високий рівень добробуту мінімізує залежність від несприятливих обставин, токсичної роботи чи інших людей, даючи людині право обирати свій шлях самостійно.

По-четверте, матеріальний добробут є важливою цінністю для українського суспільства. Науковці інституту соціології НАН України систематично аналізують ціннісні пріоритети населення України, оцінюючи важливість усього цінного. У моніторингу оцінюється важливість різних характеристик (зокрема, сюди входять: матеріальний добробут, міцна сім'я, держава, незалежність, демократичний розвиток тощо). Вони зазначають, що, починаючи з 2002 р., серед зазначених 21-єї характеристик найважливішими для переважної більшості населення були матеріальний добробут та міцна сім'я. На думку дослідників, важливість матеріального добробуту може пояснюватись прагненням до певних гарантій і захищеності себе і своєї сім'ї через матеріальні статки (Українське суспільство в умовах війни, 2022: 327).

В інших дослідженнях відмічається, що з початком повномасштабного вторгнення росії в нашу країну відбулись негативні зміни рівня матеріального добробуту. Порівняно з початком 2022 року майже дві третини українців негативно оцінили зміни рівня свого добробуту і вважають, що він погіршився. Водночас майже в кожного четвертого він не змінився і лише в кожного десятого покращився. Про це свідчать дані опитування, проведеного дослідницькою компанією «Соціополіс» у рамках спільного з виданням Dengi.ua проекту «Моніторинг

громадської думки щодо ключових соціально-економічних викликів в Україні». Під час проведення дослідження оцінювались зміни рівня матеріального добробуту населення України нині порівняно з часом до початку повномасштабної війни. (Моніторинг громадської думки, 2026). Так, згідно з результатами опитування, жителі України переважно негативно оцінюють зміну рівня свого матеріального добробуту, а саме: 63,8% опитаних українців вважають, що їхній матеріальний стан погіршився; 23,35 - не змінився; і лише 10,8% - покращився.

Водночас, як свідчать дані, більш позитивно зміну їхнього матеріального добробуту зазначили респонденти віком до 35 років - 17,8%. Серед опитаних віком 35-54 роки лише 10,2% вважають, що їхній матеріальний добробут покращився, а серед респондентів віком 55 років і старше - лише 8,7%.

Крім того, згідно з дослідженням, найгірші оцінки зміни матеріального добробуту зафіксовано серед жителів міст (крім обласних центрів) - 67,9%.

Отже, для українського суспільства загалом, у тому числі і для учасників освітнього процесу зокрема, матеріальний добробут певним чином слугує ознакою «захищеності», «безпеки»; певним засобом самовираженості та ідентифікації себе з-поміж інших.

Адже, можливо, маючи матеріальні ресурси, легше знайти варіанти для адаптації в умовах, пов'язаних з переїздом, пошуком житла, місця навчання, роботи, друзів на новому місці. Матеріальний добробут також може слугувати певною подушкою безпеки в разі втрати роботи, давати можливість допомагати армії та населенню загалом, але ніяк не захистити від нападу ворога.

Сьогодні багато хто усвідомлює, що матеріальні статки не можна взяти з собою, ховаючись у підвалах, матеріальний добробут мало чим захистить від удару ракет чи влучення снаряду. Матеріальний добробут в умовах воєнного стану може бути ресурсом для допомоги армії, засобом, який полегшить життя в нових умовах, особливо це стосується внутрішньо і зовнішньо переміщених осіб, для них він слугує подушкою безпеки в разі втрати роботи. І то, це не є напевно, адже може бути втрачене кожної хвилини. А за постійного ризику бути втраченим не може порівнюватись за своєю важливістю зі збереженням власного життя і життя родини.

Важливість добробуту і міцної сім'ї учасників освітнього процесу, на нашу думку, перетворилася на більшу значущість забезпечення власної безпеки і безпеки близьких людей. В цих умовах важко знайти жителя України, який/яка б з початком вторгнення не усвідомив/ла, що всі матеріальні статки є доволі мінливими і не мають великого значення, коли стоїть питання виживання себе, своєї родини та країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Гуляєва, О.В. (2016). До проблеми структурного аналізу поняття «психологічного благополуччя». *Вісник Харківського національного університету*. 59. Серія «Психологія». 15-20. [file:///C:/Users/User/Downloads/6029-Article%20Text-12360-1-10-20160615%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/6029-Article%20Text-12360-1-10-20160615%20(1).pdf)
2. *Моніторинг громадської думки* (2026). https://www.sociopolis.ua/news_item/iak-zminivsia-dobrobut-naselennia-ukrayini

3. *Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах* (1999). Том 1. Укладачі: проф. В. Яременко та О. Сліпушко. Київ: «Аконіт»
4. Сердюк, Л. (2021). Внутрішні ресурси психологічного благополуччя особистості. *ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ. ЕКОНОМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ*, (2-3 (23)), 91-99. <https://doi.org/10.31108/2.2021.2.23.10>
5. *Українське суспільство в умовах війни. 2022 (2022)*: Колективна монографія /С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України. <https://isnasu.org.ua/assets/files/books/2022/maket-vijna...2022dlya-tipografiivse.pdf>

ДЕКЛАРАЦІЯ

про використання систем штучного інтелекту

Під час підготовки матеріалу конференції авторкою використання систем штучного інтелекту не здійснювалось.